

Zpráva ze služební cesty do Irska

Místo: Dublin, Irsko

Termín cesty: 25. 6. – 29. 6. 2013

Účel cesty: 1) Účast na konferenci Building infrastructures for archives in a digital world.
2) Účast na setkání národních koordinátorů projektu APEx

Účastníci cesty: PhDr. Karel Koucký, Národní archiv
PhDr. et Ing. Milan Vojáček, Ph.D., Národní archiv

Zprávu podávají: PhDr. Karel Koucký, Národní archiv
PhDr. et Ing. Milan Vojáček, Ph.D., Národní archiv

Datum vyhotovení: 2. 12. 2013

Podpis ředitelky archivu: PhDr. Eva Drašarová, CSc., podepsáno elektronicky.

I. Část organizační

Odjezd z Prahy: dne 25. 6. 2013 v 14.55 hod. letecky

Příjezd do Dublinu: dne 25. 6. 2013 v 16.30 hod.

Odjezd z Dublinu: dne 29. 6. 2013 v 10.50 hod. letecky

Příjezd do Prahy: dne 29. 6. 2013 v 14.15 hod.

Ubytování: v hotelu NORTH STAR & PREMIER CLUB SUITES, Dublin

Vyúčtování cesty: provedeno v NA v předepsané lhůtě po návratu

II. Část odborná

Konference „Building infrastructures for archives in a digital world“

Ve dnech 26. – 28. června 2013 proběhla v prostorách slavné Trinity College v Dublinu (Irsko) mezinárodní konference „Vytváření infrastruktur pro archivy v digitálním světě“, která byla organizována ve spolupráci s dalšími partnery konsorciem APEX.

Program konference byl velice nabitý, v necelých třech konferenčních dnech bylo prezentováno 53 příspěvků.¹ S výjimkou úvodního dne byly referáty přednášeny ve dvou paralelních sekcích, v nichž se příspěvky tematicky seskupovaly do jednotlivých sezení (bloků, Sessions). Celkem jsme měli možnost absolvovat 12, resp. 13 takovýchto sezení. Zde uvádíme jejich výčet (v angl. originále):

Introduction speeches: the future of archives in a digital world

Basic issues for archives in a digital world

Archival metadata and standards for digital archives

Open data and licensing – dead easy?

Best practice: it's tool time!

Linking of data – interdisciplinary cooperation

Best practice: from cardboard boxes to European e-archives

Users of archival content now and in the future

---

¹ Program konference a prezentace dostupné na: <http://www.apex-project.eu/index.php/events/dublin-conference>.

Best practice: sustaining digital infrastructures in the long run

Building new partnerships

Best practice: building infrastructures on a national level

Archival content in didactic practice

Best practice: building infrastructures on an international level

Podle obsahu je možné prezentace rozdělit na teoretická zamýšlení se nad současnou rolí archivů v digitálním světě, ve kterých se pojmenovávali jednotlivé problémy archivářské práce, příležitosti a výzvy, kterým archivy čelí. Dále byly prezentovány konkrétní studie na dílčí témata z oblasti digitalizace, zpřístupňování digitálního obsahu a jeho dlouhodobé uchovávání. Zvláštní skupinu referujících tvořili účastníci projektu APEX, kteří využili příležitosti a prezentovali zde výsledky svých vlastních aktivit.

Středa 26. 8. 2013

V prvním dnu konference zazněly v úvodních projevech především obecné příspěvky. Pan Daniel Pitti (Institute for Advanced Technology in the Humanities, University of Virginia, USA) upozornil na několik aktuálních výzev, před kterými archivní svět stojí. Je to především ohromný nárůst dat a jejich diverzita (podle IBM vzniká denně 2,5 trilionu dat). Zároveň nám digitální svět poskytuje řadu příležitostí. Patří mezi ně nové způsoby využití archiválií, rozšiřující se skupina uživatelů apod. Musíme ovšem spolupracovat, v rámci archivu napříč tradičními specializacemi a odděleními, mimo archiv napříč institucemi jiného charakteru a zaměření, mezi archivy na národní i mezinárodní úrovni. Archivy by se neměly zříkat vlivu na formování prostředí, ve kterém dokumenty vznikají (na straně původců) tak, aby zůstala pod kontrolou vznikající metadata a diverzita formátů. Cílem je připravit si vhodné předpolí pro dlouhodobé uchovávání. Archivy se musejí věnovat testování formátů a definici migračních strategií, automatizaci hodnocení obsahu dokumentů (důležité pro oblast výběru dokumentů) a samozřejmě práci na standardech (popisných, spisových služeb apod.). Jako již po několikáté jsme z úst amerického řečníka vyslechli příběh o trampotách kolegů z amerického Národního archivu, kteří se museli ve chvatu vypořádat s digitální pozůstalostí George W. Bushe (za 8 let 180 TB, museli převzít okamžitě a zároveň je mít ihned k dispozici pro potřeby staré i nové administrativy; operace byla zvládnuta za 3 měsíce).

Paní Jennifer Edmond (CENDARI project, Irsko) po rozhodném úvodním zamyšlení nad tím, co je a co není strategií, představila strategii evropského projektu CENDARI (Colaborative European Digital Archive Infrastructure).² K tomuto tématu se v dalších příspěvcích ještě vrátilo několik jejích kolegů a kolegů z projektu. Cílem CENDARI je vytvoření dvou pilotních vědeckých virtuálních infrastruktur, které budou obsahovat digitální zdroje určené pro historiky studující středověkou a moderní evropskou historii. V první z nich se řeší 1. světová válka, ve 2. Evropská středověká kultura. Projektu se účastní 13 institucí ze 7 zemí, je naplánovaný do 2016 a pracuje s rozpočtem 6,5 mil. EUR.

Čtvrtek 27. 6. 2013

---

² <http://www.cendari.eu/>

Ve druhém dnu konference vystoupil pan Thomas Aigner (ICARUS, Rakousko), který chápe mezinárodní spolupráci jako nezbytnou podmínku pro vytváření infrastruktur v digitálním světě. Archivy podle něj schraňují jedinečné informace na jedinečných místech a aktuálně registrují nové otázky, výzvy a příležitosti a logicky přehodnocují základní koncepce a organizaci své práce a cílové skupiny. Ve své prezentaci také dal Aigner nahlédnout pod pokličku vnímání projektové spolupráce z pohledu konsorcia ICARUS.

Jeho kolega Daniel Jeller (ICARUS, Rakousko) se na příkladu postupného zpřístupňování fotosbírk a jejího katalogu Maďarského národního archivu v Budapešti zabýval způsoby využití unikátních dokumentů, kterými archiválie bezesporu jsou. Digitalizace může být dobrou cestou ke zvýšení dostupnosti archivního materiálu. V další části prezentace informoval o aktuálním stavu projektu Monasterium (zpřístupněno přes 277 tis. středověkých listin, z více jak 115 archivů a 12 zemí) a projektu Evropský archivní portál (APE; 95 institucí z 28 zemí, přes 40 mil. digitálních objektů, mezinárodní síť sdílených vědomostí, standardizační aktivity).

V bloku věnovaném archivním metadatům a standardizaci v oblasti digitálních archivů vystoupila např. paní Karin Bredenberg ze švédského Národního archivu. Tématem přednášky bylo využití archivního standardu EAC-CPF pro popis původců archiválií v Evropském archivním portálu (dříve EAC), ve kterém se používá striktnější verze pod názvem apeEAC-CPF. Pro vyplnění potřebných údajů o původci dle apeEAC-CPF je v APE dashboardu k dispozici přehledný vizualizovaný formulář.

Pan Walter Scholger (Centre for Information Modelling in the Humanities Graz, Rakousko) přednesl v bloku referátů k problematice otevřených dat a licencování extrémně zajímavou přednášku na téma autorské právo v oblasti digitalizace, on-line publikování a otevřeného kódu na příkladu Rakouska a částečně evropské legislativy.

Na stejné téma referoval i pan Martin Fries (Swiss Federal Archives, Švýcarsko). Přiblížil švýcarské řešení ochrany dat v průběhu jejich zpřístupňování. Základní otázkou bylo, zda může Bundesarchiv online publikovat všechna metadata ze svého interního IS. Švýcarský archivní předpis sice ukládá povinnost zpřístupňovat archivní pomůcky, zároveň ovšem chrání osobní údaje (dokumenty mohou být publikovány až po jejich expiraci, délka expirace – 30 nebo 50 let; spadají sem i jména osob). Výsledkem podrobné analýzy byla nezbytná úprava funkcionalit IS Bundesarchivu.

V dalších tematických blocích zazněly příspěvky na téma Evropského archivního portálu nebo Europeany. Dále jsme shlédli řadu dílčích národních prezentací, spojnicí zde bylo zpřístupňování digitálního obsahu, praktikované způsoby propojování technologií, metadat a obrázků.

Projekt Europeana byl předmětem vystoupení paní Julie Fallon (IPR & Policy Advisor Europeana, Nizozemí). Referentka přiblížila auditoriu myšlenkový koncept Europeany a poskytla řadu zajímavých informací o aktuálním zapojení evropských zemí (nejaktivnějším poskytovatelem obsahu Finsko, s odstupem následují Francie, Španělsko a Nizozemí). Obecně hlavním přispěvatelem jsou knihovny (34 %), naopak archivy jsou zastoupeny výrazně méně (5 %; z celku 27 mil. digitálních objektů v Europeaně náleží archiváliím pouze 2 %). Europeana funguje na 3-vrstvém informačním modelu. Jsou zde dostupná metadata uložených dokumentů, jejich digitální náhledy a vlastní digitální objekty. Webové rozhraní Europeany společně s jejími funkcionalitami lze využít jako integrovaný portál pro přístup k vlastním digitálním reprodukcím (jako např. Hispana). V rámci zastřešujícího konceptu

Europeany jsou vyvíjeny aktivity směřující k podpoře dílčích zpřístupňovacích projektů (Europeana Open Culture App, Europeana 1989).

Grace Tolandová (Irish Traditional Music Archive, Irsko) pohovořila o projektu The Inishowen Song Project. ITMA (The Irish Traditional Music Archive) je národní veřejný archiv a výzkumné centrum určené zájemcům o lidový zpěv, instrumentální hudbu a tanec. Aktuálně schraňuje největší sbírku současného a historického materiálu k irskému tradičnímu zpěvu, hudbě a tanci, konkrétně obsahuje více než 34 tis. nahrávek, 33 tis. tištěných dokumentů, 24 tis. obrazových materiálů, 400 sbírek rukopisů, 2,5 tis. filmových záznamů.

Další blok referátů se zabýval proměnou potřeb uživatelů v digitálním věku. V současné době je na Internetu dostupné ohromné množství archivních informací a orientace v nich může působit značné nesnáze. Velké množství informací si je přitom badatel schopný obstarat sám, ovšem i tak je kontakt s archivářem nezbytný pro správnou orientaci v těchto informacích. Při kontaktu s archivními materiály může působit potíž i archivářský žargon. Nové možnosti zde otevírají Web 2.0 technologie (především sociální sítě), kdy je uživatel při práci ve virtuální badatelně v kontaktu s archivářem.

V paralelním bloku referátů o udržitelnosti digitálních infrastruktur pan Armin Straube (German National Library, Německo) připomíná, že by se stejná pozornost, jaká je věnována přístupu k datům (zpřístupňování – APE, Europeana), měla věnovat také dlouhodobé udržitelnosti za tímto účelem vytvořené digitální infrastruktury, stejně jako uchovávání digitálních dat. Těmito otázkami se např. zabývá konsorcium Nestor (v podtitulu: spolupráce pro digitální uchovávání). Vedle ostatních aktivit zde byla prezentována nová certifikační procedura nestor-Seal 2013. Tato procedura, založená na standardu DIN 31644, je koncipována jako proces hodnocení instituce sama sebe rozšířená o přezkum Nestorem; hodnotí se organizační i technické možnosti instituce v oblasti digitální prezervace.

Pátek 28. 6. 2013

Jako reprezentanty bloku věnovaného archivním projektům z oblasti Web 2.0 technologií zde připomínáme Lauru Gould (Lothian Health Services Archive, VB) a Gieneveru Barlowovou (Carmichael Watson Project, VB). Slečny prezentovaly dva dílčí digitalizační projekty a představily možnosti využití web 2.0 technologií pro oslovení potenciálních zájemců. Web 2.0 technologie znázorňují jedinečný komunikační kanál zejména pro instituce nebo projekty nedisponující takovým finančním zajištěním. S těmito technologiemi je možné rychle a přímo oslovit široký okruh zájemců s nepoměrně malými náklady a dopady na technologickou infrastrukturu.

V bloku zaměřeném na budování digitálních infrastruktur na národní úrovni byly prezentovány národní archivní portály v Chorvatsku, Maďarsku, Polsku, Izraeli a Německu.

Pan Gerald Maier a slečna Christina Wolfová přiblížili cíle a podmínky vzniku Německé digitální knihovny a její aktivity. Zároveň se soustředili na popis Německého archivního portálu, který je potřeba vnímat jako integrální součást Německé digitální knihovny, který je specializovaný na archivní materiály; jedná se tedy o jakýsi jiný, vymezenější pohled do NDK. Projekt byl zahájen v říjnu 2012, je plánován na 2 roky a financován německou DFG. Partnery jsou Státní archivy Bádenska - Württemberska, Severního Porýní – Westfálska a Saska, dále pak Archivní škola v Marburgu a

Leibnitzův ústav pro informační infrastrukturu. Cílem projektu je prezentovat základní informace o archivech a jejich archiválií (pomůcky, digitalizovaný obsah). Současně se plánuje i vytvoření rozhraní k Evropskému archivnímu portálu.

István Kenyeres (Budapest City Archives, Maďarsko) prezentoval maďarský archivní portál jako místo pro publikaci obsahu databází a digitalizovaných archiválií. Jeho vytvoření bylo podpořeno dotací z evropských fondů. Uchovává archiválií celkem ze 17 archivů (39,7 tis. fondů) a v současné době zpřístupňuje 3,2 mil. digitálních objektů. Zájemce může na portálu mimo jiné studovat výstupy důležitých digitalizačních projektů, např. katastrální mapy, dokumenty komunistické strany (470 tis. stran na webu), anebo publikační výstupy archivů (publikace z 25 archivů).

Karol Krawczyk (Head Office of State Archives, Polsko) seznámil účastníky konference s archivními IS nasazenými v Polsku, s výstavbou jednotného integrovaného archivního IS, internetovými portály pro prezentaci digitalizovaných archiválií a s plány na další rozvoj polského centrálního vyhledávacího portálu www.szukajwarchiwach.pl. Pilotní verze polské obdoby NDA byla spuštěna v 2009 (ZoSIA). Jedná se o systém postavený na web technologiích a open source komponentech. Do projektu je zapojeno 13 archivů a na portálu jsou dostupné informace k 12,8 tis. archivních fondů.

Setkání národních koordinátorů projektu APEx

V pátečních odpoledních hodinách jsme se zúčastnili setkání národních koordinátorů („Country Managers“) projektu APEx. Cílem jednání byla prezentace dosavadního postupu projektu a diskuze o aktuálních problémech, se kterými se koordinátoři projektu v jednotlivých zemích potýkají.

Projekt APEx navazuje na výsledky práce projektu APEnet.³ Ten si vytkl za cíl vytvoření a provoz jednotného evropského přístupového bodu k archivním informacím (tj. k informacím o archivech, jejich fondech a sbírkách a samozřejmě i k již digitalizovaným archiváliím), nazvaného Archival Portal Europe (APE).⁴ Projekt APEx byl zahájen v lednu 2009 v souvislosti s přidělením prostředků z evropského programu eContentplus. Jeho úkolem bylo zmíněné vytvoření online portálu pro přístup k archivnímu popisu a digitálním objektům a zároveň se měl stát agregátorem archivní domény pro evropský projekt Europeana. Projekt byl naplánovaný na 4 roky a skončil v r. 2012. V APEnet projektu zahájilo činnost 12 evropských národních archivů ve spolupráci s nadací Europeana, v průběhu trvání projektu přistoupili další partneři (celkem 16 + 1).

Pilotní verze Evropského archivního portálu byla publikována v lednu 2011. Na konci projektu, v lednu 2012 portál poskytoval přístup k více než 14 mil. popisných jednotek z 62 archivních institucí. Nyní je to 23 mil. popisných jednotek z více než 95 evropských archivních institucí.

Představa fungování Evropského archivního portálu tak, jak jí koncipoval projekt APEnet, je následující: a) portál neschraňuje digitální objekty, pouze informace (metadata), která jsou na tyto objekty navázána, pokud tedy existují. Digitální objekty zůstávají uloženy v archivních institucích a jsou s metadaty na portále provázány odkazy; b) na portále jsou používány výhradně mezinárodní metadatové archivní standardy. Autoři konceptu APE samozřejmě podporují vlastní upravené, ovšem

³ <http://www.apenet.eu/>

⁴ <http://www.archivesportaleurope.net/>

zároveň poskytují nástroje pro konverzi do podporovaných standardů. Hovoříme zde především o standardu EAD určenému pro XML-kódování archivních pomůcek nebo popisu archivních fondů a sbírek. Jeho upravená verze nese název apeEAD. Dalším takovým standardem je EAG, který se používá pro popis XML-kódování o archivní instituci (jejím umístění, badatelnách apod.). Do té doby nebyl příliš využíván (původem ze Španělska), nyní byl upraven na EAG 2012 a implementován na portále. Obdobně byly zahájeny optimalizace na standardech EAC-CPF a METS určených ke kódování informací o původcích archiválií a digitálních objektech. Pro podporu exportu dat do Europeany byla zpracována dvě konverzní schémata, aktuálně se používá konverze z apeEAD do EDM (Europeana Data Model). Platí zde pravidlo, že se poskytují výlučně metadata, která jsou navázána na digitální objekty. Jinými slovy, pokud jsou v archivním portále zpřístupněny pouze pomůcky bez vazby na digitalizáty, tyto informace se do Europeany nepředávají.

Pro potřeby naplňování a aktualizace portálu byl vyvinut webový nástroj „Dashboard“ prostřednictvím kterého probíhá průběžné naplňování portálu resp. aktualizace jeho obsahu. Aby byla data na portále viditelná, musí zástupce příslušné instituce nejprve navrhnout tzv. archival landscape, ve kterém svojí instituci popíše (v EAG) a v dalším kroku připojí archivní pomůcky (v EAD). Další záležitosti, jako podrobnější popis fondové struktury nebo vlastních archiválií, stejně jako příprava na export do Europeany, jsou volitelné. Zmíněné operace lze vykonat online prostřednictvím přehledných webových formulářů, anebo offline za pomoci speciálního nástroje DPT (Data Preparation Tool), který si uživatel stáhne na své PC.

Projekt APEx⁵ navázal na APEnet v březnu 2012 a byl naplánován do března 2015. Cílem je pokračovat v práci započaté APEnetem a přitom se soustředit na zapojení dalších archivních institucí. Velkým úkolem je zajistit, aby dosavadní výsledky práce (tj. provoz portálu) byly udržitelné i po skončení tohoto projektu. Projekt APEx je rovněž financován z prostředků Evropské rady. Aktuálně konsorcium APEx zahrnuje 28 evropských zemí, partnerem je i sdružení ICARUS.

Práce v projektu je rozdělena do 8 skupin (workpakeges). Holandský Národní archiv má na starosti řízení projektu a zajištění jeho udržitelnosti. Německý Bundesarchiv se věnuje spolupráci s Europeanou a rozvojem archivních standardů. Španělské Ministerstvo kultury je odpovědné za technický rozvoj archivního portálu (na starosti infrastrukturu). Francouzská Archivní správa se věnuje získávání dat pro portál a vývoj příslušných nástrojů. Estonský Národní archiv je odpovědný za uživatelskou příjemnost portálu a implementaci Web 2.0 funkcionalit. A konečně švédský Národní archiv se zabývá zpřístupňováním dat na portálu a instruktáží v práci na portále.

Stejně jako v případě projektu APEnet je i v APExu práce v projektu delegována na národní úroveň prostřednictvím národních archivů, byť se jejich role proměnila. Kromě publikování vlastního obsahu na archivním portále a jeho předávání do Europeany mají nyní plnit funkci národních archivních agregátorů pro oba portály. Pro tyto účely musely jmenovat kontaktní osobu (tzv. APEx Country Manager), která pomáhá regionálním a lokálním archivům při zpřístupňování jejich dat na obou portálech, spravuje archivní prostředí dané země, vytváří účty na portále pro zástupce jednotlivých institucí, organizuje pracovní setkání apod. Národní koordinátoři mají být mediátory mezi archivy v dané zemi a projektovým týmem APEx. Tito koordinátoři se setkávají dvakrát do roka na pravidelných poradách s projektovým týmem APEx, kde se prezentují výsledky práce a řeší se vzniklé problémy.

---

⁵ <http://www.apex-project.eu/>

Zhodnocení pracovní cesty

Účast na konferenci hodnotíme pozitivně. Seznámili jsme se se současnými trendy a aktuálními problémy v oblastech digitalizace, zpřístupňování digitálního obsahu a uchování dat. Zapojení do agendy jednání národních koordinátorů projektu APEx bylo nezbytné s ohledem na chystané přistoupení Národního archivu do tohoto projektu.